

УДК 324:316.62

ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР: СУТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

Вікторія Бунь

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
буль. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,*

Розглянуто суть та головні складові електорального вибору. Проаналізовано особливості ситуації та акту електорального вибору. Досліджено головні потреби та мотиви як детермінанти поведінки суб'єкта вибору. Визначено головні умови прийняття компетентного й ефективного електорального рішення.

Ключові слова: електоральний вибір, суб'єкт вибору, ситуація вибору, акт вибору.

Вибори є одним із головних атрибутів демократичного режиму. В Конституції України зафіксовано положення про те, що вибори є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Гарантуючи виборцям вільне волевиявлення держава, зобов'язується створити умови для надання усієї необхідної інформації і, відповідно, здійснення компетентного вибору.

Досвід виборчих кампаній показав, що у більшості випадків вибір здійснюється за умов обмеженої інформації, у стислі терміни, під впливом емоцій. Такий вибір аж ніяк не можна назвати компетентним. Ця ситуація дозволяє ставити питання по-іншому: чи присутній вибір у такій ситуації взагалі, чи це рішення належить виборцю, а не нав'язне ззовні за допомогою маніпулятивних методів. Тому цілком правомірним є дослідження складових електорального рішення, механізму здійснення громадянами вибору тієї чи іншої партії та умов, що забезпечують здійснення справді компетентного й ефективного вибору.

Дослідження електоральної поведінки в країнах Західної Європи і США триває з початку минулого сторіччя. У західних наукових центрах накопичено величезний емпіричний матеріал про поведінку виборців. Проблему електоральної поведінки в західній політології досліджували С. Ліпсет, С. Роккан, П. Данліві, Б. Берельсон, Х. Хімелвейт, Ф. Конверс, М. Фіоріна, Ф. Папі та інші. Особливості формування такої поведінки в умовах посткомуністичних суспільств вивчали такі вчені, як Д. Фукс, Р. Роршайдер, Х. Кітчелт, Я. Фідрмук, Дж. Ключель, Д. Мейсон та інші. В Росії проблеми електорального вибору досліджували Є. Мелешкін, Г. Пушкарьов, Ю. Гудін, Г. Голосов, Ю. Шевченко, В. Авдонін, В. Лапкін, В. Пантін, В. Гельман, Г. Артьомов, А. Артьомова тощо. В Україні електоральну поведінку досліджують через вивчення політичної участі, політичних партій, виборів та виборчих систем. Цій проблемі присвячені праці

таких українських учених: О. Вишняк, О. Сушко, А. Толпиго, А. Макєєв, Р. Балабан, М. Головатий, С. Рябов, Н. Погоріла, Г. Циганенко, М. Чурилов, С. Потоцька тощо.

Мета статті – проаналізувати суть, складові елементи та умови здійснення компетентного електорального вибору.

Термін “вибір” широко вживається як у наукових, так і в публіцистичних текстах. Ним користуються соціологи, психологи, філософи, а також політологи. Водночас дуже часто значення терміну “вибір” чітко не окреслюється, вживається мимохіть, як саме собою зрозуміле.

У політології термін “політичний вибір” найчастіше вживається в дуже широкому значенні: як право народів самим визначати політичний устрій, шляхи національного розвитку [13, с. 237]. У цьому контексті вибір є об’єктивно і суб’єктивно зумовленим, асинхронним, і таким, що вимагає “постійного підтвердження”. У контексті масової політичної поведінки можна говорити про вибір політичної орієнтації. Саме такий зміст вкладає в термін “політичний вибір” російський дослідник Г. Дилигенський [4, с. 165].

З політичним вибором стикаються і прості громадяни, зокрема, під час виборів. У такому випадку правомірним буде говорити про вибір електоральний.

Загалом вибір визначають, як надання переваги одній з альтернатив на певній підставі. Проте Г. Балл вважає таке визначення надто абстрактним. Для того, щоб подолати цей недолік, він вводить низку понять, а саме: S – активна система. У нашому випадку це виборець, що здійснює вибір. $T(S)$ – ситуація. В найширшому розумінні це може бути поточна політична ситуація, період тривання електоральної кампанії, що включає день виборів і голосування безпосередньо на виборчій ділянці. $V(S, T(S))$ – акт вибору. Г. Балл визначає його так: “Це такий фрагмент функціонування у ситуації $T(S)$ активної системи S , необхідними ознаками якого є наступні: а) у цій ситуації є фізично можливими n ($n \geq 2$) альтернативних (тобто відмінних один від одного) варіантів функціонування системи S ; б) із вказаних варіантів здійснюється один і лише один; в) у детермінації такого здійснення бере участь модель $M(T(S))$ ситуації ($T(S)$), заздалегідь наявна у складі системи S . (Зокрема, це може бути психічна модель, причому у свідомості вона може бути представлена різною мірою)” [2, с. 7].

Таке визначення дає змогу констатувати, що акт вибору складається з вибору внутрішнього і зовнішнього. На нашу думку, більш вагомим є вибір внутрішній, що містить у собі в концентрованій формі рішення, яке визріло у процесі наполегливої внутрішньої психічної роботи. Кожен суб’єкт вкладає різний зміст у такий процес. Одному виборцю буде достатньо порадитися з рідними і проголосувати так, як вони. Для іншого компетентний вибір означатиме ознайомлення з передвиборними програмами, відвідування мітингів, зустрічей з кандидатами в депутати тощо. Проте не варто применшувати ролі акту вибору, як зовнішнього вираження раніше сформованого рішення. У випадку політичних

виборів рішення не матиме жодної ваги, якщо не буде артикульоване виборцем безпосередньо на виборчій дільниці під час голосування.

Спробуємо проаналізувати три, наведені вище, складові вибору. Варто зупинитися на суб'єкті вибору (за термінологією Г. Балла – активній системі).

Суб'єкт завжди діє згідно з набором своїх переконань, цінностей, орієнтацій, цілей, ідеалів, потреб і мотивів. Серед внутрішньоособистісних факторів, що визначають поведінку в політиці, первинними є потреби. Найпоширеніша схема класифікації потреб, запропонована в психології, належить А. Маслоу. Всі потреби він розділяє на п'ять рівнів, що розташовані ієрархічно: матеріальні (фізичні) потреби, потреби в безпеці, в любові, в самореалізації і самоактуалізації. Учений зазначає, що потреби більш високого рівня ми можемо задовольнити лише у випадку реалізації нижчих рівнів потреб. Р. Інглхарт дещо спрощує цю схему і говорить про потреби матеріалістичні та постматеріалістичні. До перших він зараховує всі потреби матеріального плану. Постматеріалістичні потреби – це потреба в любові, самореалізації та самоактуалізації. Водночас Р. Інглхарт констатує тенденцію до домінування постматеріалістичних потреб, що можна назвати революцією свідомості [Цит. за: 15, с. 134 – 135].

Потреби змушують діяти людину, проте зміст її діям надають мотиви. Політичні психологи виділяють досить багато мотивів, що або спонукають до участі в політиці, або підштовхують до абсентеїзму і пасивного ставлення до політичної сфери суспільства загалом. Проте мотивація політичної поведінки загалом ґрунтується на загальних закономірностях, що досліджує психологія. Зокрема, схему класифікації мотивів запропонували Д. Маклеланд і Дж. Аткинсон. Вони виділили три головних мотиви, а саме: мотив влади, досягнення й афіліації. Владу дослідники розуміють не лише в політичному значенні, а й як владу в сім'ї, на роботі та в інших сферах суспільної діяльності. Влада в такому випадку виступає цінністю, оволодіти якою прагнуть у тій чи іншій мірі усі. Дослідники виділяють три типи причин, що свідчать про цінність влади: влада потрібна для того, щоб домінувати над іншими, обмежувати їхні дії, створювати для них ситуацію депривації; щоб інші люди не домінували над ними; щоб здійснювати політичні досягнення [15, с. 138–139]. Модифікацією мотиву влади є мотив контролю.

Мотив досягнення в політичній поведінці означає турботу про те, щоб діяти з найвищою ефективністю і майстерністю. У рамках цього мотиву можна виділити дві мотиваційні схеми, а саме: мотивація уникнути невдачі є вищою, ніж мотивація досягти успіху, і навпаки – мотивація досягти успіху є вищою, ніж мотивація уникнути невдачі.

Людина з домінуванням мотиву афіліації буде прагнути забезпечити собі емоційний комфорт. У політиці це може означати спрямованість на досягнення компромісу, ведення успішних переговорів тощо.

Проблеми мотивації електорального вибору торкається Е. Ільїн. Він зазначає, що треба розділяти мотивацію участі в голосуванні та мотивацію голосування за того чи іншого кандидата. У такому випадку на участь у голосуванні впливають внутрішні мотиватори (політична активність, почуття громадянського обов'язку) і зовнішні фактори (політична реклама, “ефект приєднання до більшості”). Своєю чергою на вибір конкретного кандидата впливають політична ідентифікація та політична віра, як внутрішні мотиватори, і діяльність “виробників соціального тиску” (агітаторів), як зовнішній фактор [6, с. 230]. Проте, на нашу думку, це класифікація чинників, які впливають на електоральний вибір, а не мотивів. Оскільки мотиви – комплекс різнорідних, але тісно пов'язаних між собою внутрішніх спонук до активних дій, наголос робиться саме на терміні “внутрішній”. Натомість у попередній класифікації розглядаються такі зовнішні фактори, як політична реклама, “ефект приєднання до більшості”, діяльність агітаторів тощо.

А. Єрмолін пропонує таку класифікацію мотивів електорального вибору: 1) блок потреб (хочу, повинен, звик голосувати); 2) блок “внутрішнього фільтру” (можу голосувати, надаю перевагу даному кандидату, прогноую результати виборів); 3) цільовий блок (голосую, для того щоб жити стало краще, мій голос є важливий, я можу на щось вплинути) [6, с. 230]. Ця класифікація пояснює участь у голосуванні, а не причини голосування за тих чи інших конкретних кандидата чи партію.

Г. Артьомов виділяє в структурі мотивації електорального вибору емоційні, раціональні й оціночні елементи. До емоційних належать ті елементи мотивації, які засновані на відчуттях (переживанні симпатії/антипатії, надії/сумніву, захоплення/розчарування тощо), що виникають у виборців у результаті спостереження за поведінкою кандидатів і спілкування з ними. Раціональними можна вважати елементи мотивації, засновані на очікуванні певної поведінки кандидата, що зумовлене знанням програми кандидата чи партії. Ціннісними елементами мотивації електорального вибору можна вважати ті, які засновані на думці виборця про значущі якості кандидата. Дослідник зазначає, що в межах цього мотиваційного комплексу існують домінуючі (центральні) і периферійні елементи. Натомість, у реальній електоральній поведінці ці елементи мотивації поєднуються в різних пропорціях [1].

Мотиви, що домінують у процесі вибору можуть слугувати критерієм типологізації електоральної поведінки. Зокрема, теорію М. Вебера про ідеальні типи соціальної дії можна застосовувати для пояснення детермінант електорального вибору [3, с. 628]. При цілерациональному типі вибору суб'єкт обере ту політичну силу, яка демонструє якісну політичну програму, ідентична його світоглядним засадам і представлена в достатній кількості у засобах масової комунікації. Домінуючим буде раціональна складова мотивації. У випадку цінніснораціонального вибору акт голосування розглядається як прояв групової

солідарності. Прикладом традиційної політичної дії може слугувати феномен спадкового голосування. Можна виділити й афективну поведінку виборців. Головним є мотив протесту, коли виборець голосує за партію чи кандидата тому, що він проти решти.

Схожу класифікацію пропонує В. Казміренко, виділяючи чотири типи політичного вибору особистості: раціональний вибір як очікувана цінність можливих варіантів вибору, розумовий вибір як розуміння наслідків та перспектив вибору, інтуїтивний вибір із недостатнім ступенем усвідомлюваності цілей та наслідків вибору та емоційний вибір як опора на ті емоційні стани, що супроводжують процес вибору [11, с. 43].

Г. Дилигенський пропонує свою класифікацію політичного вибору. Зокрема, він виділяє ціннісний і прагматичний вибір. Якщо цінності є головним фактором – тоді можемо говорити про ціннісний вибір. В основу прагматичного вибору найчастіше покладений соціальний інтерес. У цьому випадку вибір враховує не лише цілі політичної діяльності, а й ефективність політичної діяльності.

Отже, суб'єкт вибору завжди керується у своїх діях певними потребами і мотивами, що є міцним підґрунтям будь-якої політичної активності.

Наступною складовою є ситуація вибору. Поняття “політична ситуація” відразу відсилає нас до іншої політологічної категорії – “політичного рішення”. Відомою є схема аналізу політичних рішень, запропонована польським дослідником Я. П'єтрасем. Він виділяє осередок та процес рішення, ситуацію для прийняття рішення, саме рішення та його реалізацію. Деякі дослідники в ситуації вибору виділяють окремо організаторів ситуації політичного вибору [5, с. 70]. У контексті прийняття рішень політичну ситуацію розглядають як систему незалежних змінних, що змушує суб'єктів до діяльності, або як систему змінних, незалежних від суб'єктів, але залежних від діяльності іншого суб'єкта [9, с. 160]. Таке визначення можна цілком застосувати до категорії “ситуація політичного вибору”, адже, на нашу думку, процес голосування слід розглядати як частину процесу прийняття владних рішень. Зробити електоральний вибір – фактично означає висловити власну позицію стосовно влади, її політичного курсу, тому варто розглядати електоральний вибір як стратегічне рішення, що є досить вагомим для виборця, оскільки “переграти” його можна лише через 4–5 років.

Ситуація виборів потребує окремого розгляду, бо вона суттєво відрізняється від ситуації “мирного часу”. М. Кошелюк і С. Алексухін для опису процесів, що відбуваються в період виборчої кампанії, вводять спеціальний термін – “самоорганізовані соціальні системи з коротким періодом життя” [8, с. 14]. Період виборчої кампанії, у такому випадку, характеризується різкою політизацією суспільства, своєрідним завмиранням економічного життя, особливим емоційним станом виборців. Дослідники акцентують на тому, що в такій системі директивні методи соціального управління є неефективними. Учасники кампанії, будучи

елементами цієї системи, для того, щоб ефективно діяти, повинні ввійти в резонанс з системою.

Дослідник Я. П'єтраць для класифікації ситуацій у прийнятті рішень пропонує чотири критерії: свідомість, системність, емоційність, автономність поля рішення [9, с. 161]. Проаналізуємо особливість ситуації електорального вибору саме за цими показниками. Критерій свідомості опирається на систему поглядів, цінностей, уявлень, знань, цілей суб'єкта. Вони дозволяють індивіду сформулювати свій власний цілісний погляд на ситуацію, що склалася. За цим критерієм ситуація електорального вибору є справжньою (тобто такою, що існує насправді), на відміну від уявної. Також критерій свідомості дозволяє характеризувати ситуацію електорального вибору як девіаційну. У такій ситуації суб'єкт вибору порівнює дійсність з ідеальним світоглядним станом і фіксує певні дефекти системи. Водночас не можна заперечувати інноваційний характер виборів, оскільки до функцій політичних виборів можемо зарахувати генерування оновлення суспільства за допомогою конкурентної боротьби, мобілізацію виборчого корпусу на вирішення актуальних суспільних завдань, політичну соціалізацію населення, розвиток його політичної свідомості та політичної участі, рекрутування політичної еліти. Загалом, у ході виборчого процесу громадяни особливо інтенсивно засвоюють політичні цінності та норми, набувають навички та досвід. Вибори є вагомим чинником розвитку як суспільства загалом, так і його політичної сфери. Саме в цьому полягає інноваційний характер виборчої ситуації.

Інноваційні ситуації змушують суб'єктів діяти на свій страх і ризик, виступати з власними варіантами рішень, активно проявляти свій творчий потенціал. Водночас електоральний вибір найчастіше здійснюється на основі запропонованих альтернатив. Максимально, що може зробити виборець, якщо його не влаштовують запропоновані кандидатури, це проголосувати проти всіх або взагалі проігнорувати вибори. З цієї позиції інноваційний характер виборів є дещо обмеженим.

За критерієм системності виділяють ситуації внутрішні, зовнішні та транснаціональні. Ситуацію виборів можемо охарактеризувати як зовнішню. У сучасних умовах на хід виборчої кампанії та результати виборів впливають як внутрішні, так і зовнішні (міжнародні) чинники.

Критерій емоційності передбачає наявність існування напруження поля рішень, що дозволяє виділити ситуації нормальні та кризові. Детальнішу класифікацію президентських виборів за цим критерієм запропонували американські дослідники А. Кемпбел, Ф. Конверс та інші в монографії "Американський виборець" [16, с. 274–279]. За характером зміни партійної ідентифікації і результатами голосування вони виділяють "зберігаючі" вибори (в їх результаті зберігається status quo, партія підтримує їх традиційний електорат, суттєвих змін у партійній ідентифікації не відбувається); вибори, що змінюють співвідношення сил, і "руйнуючі" вибори (відбувається руйнування соціально-

психологічних зв'язків виборців і партій). За критерієм швидкості змін дослідники виділили два підвиди “руйнуючих” виборів: вибори, що відхиляються, і вибори, під час яких закріплюються довготермінові зміни. Розвиваючи цю класифікацію, В. Кі доповнив її ще одним видом – концепцією критичних виборів [цит. за: 10, с. 199].

За критерієм автономності ситуація виборів характеризується залежністю поля рішень від суб'єкта вибору, адже виборчий процес здійснюється за певними правовими нормами, правилами, що містяться в Конституції, і виборчому законодавстві, що наперед чітко вписані і відомі усім учасникам виборчої кампанії. Чітка законодавча оформленість виборчої ситуації також дозволяє характеризувати її як детерміністичну (за критерієм ризику у процесі вибору). Це означає, що ризики майже відсутні, суб'єкт вибору повністю контролює ситуацію і результати реалізації рішення можна передбачити. Проте політична практика свідчить, що навіть чітка законодавча база не може захистити політиків від несподіванок, і ми неодноразово стаємо свідками перетворення детерміністичної ситуації виборів на глибоку політичну кризу.

Наступною складовою вибору є акт вибору. У нашому випадку це голосування. Тут варто врахувати, що голосування – лише зовнішнє вираження вибору. Проте сам вибір не є одномоментним актом. Поведінка виборця передбачає процес накопичення, збору інформації, а вже згодом – прийняття рішення, вибір того чи іншого кандидата, тієї чи іншої позиції. Тому, на нашу думку, крім акту вибору, слід виділити процес вибору. Зокрема, про те, що електоральний вибір не є одномоментним актом, свідчить той факт, що на основі емпіричних даних дослідники виділили фази прийняття рішення про голосування: виборець визначився з кандидатом після того, як ознайомився з його біографією; після ознайомлення з програмами депутатів; після ознайомлення з матеріалами про кандидата в ЗМІ; після зустрічі з кандидатом; після ознайомлення з агітаційними матеріалами; виборець зробив вибір безпосередньо на виборчій дільниці [12, с. 198].

Політичний вибір як процес, що триває протягом усього життя людини, розглядає російський дослідник Г. Дилигенський. Він виділяє форми цього процесу, зокрема, стабільно-еволюційний і дискретний процес змін в індивідуальній політичній орієнтації [4, с. 280]. При стабільно-еволюційній формі зміни в орієнтації відбуваються поступово, пов'язані з накопиченням змін у суспільно-політичній сфері життя суспільства. Дискретна форма характерна для періодів різких економічних, соціальних, політичних, культурних зсувів як у суспільстві загалом, так і в становищі кожного конкретного індивіда. Г. Дилигенський зазначає, що в такому випадку вибір втрачає автоматизм, стає більш індивідуальним, часто супроводжується кризовими станами у свідомості індивіда. Більше того, при відсутності значних вольових та інтелектуальних ресурсів індивід може втратити будь-яку орієнтацію і не зможе здійснити вибір. У

такому випадку люди зазвичай більше потрапляють під вплив маніпулятивних технологій. Тому є підстави говорити про психологічну готовність до здійснення політичного вибору. Така готовність передбачає наявність у індивіда сукупності якостей, знань, навичок і мотивів, які забезпечують здійснення суб'єктом акту вибору з запропонованих йому політичних альтернатив [5, с. 75].

Психологічна готовність індивіда є однією з головних вимог для здійснення ефективного вибору. Також є необхідною наявність достатньої компетентності й відповідальності особи, що цей вибір здійснює.

Відповідальність виборців визначається почуттям громадянського обов'язку та рівнем виборів, тим місцем, яке вибори представницького інституту займають у житті країни. Зокрема, різниця повноважень парламенту і Президента роблять різними в очах виборців не лише функції органу, який вибирають, але і "ціну" виборів і голосування з погляду їхніх політичних наслідків. Для того, щоб описати вплив, який здійснюють повноваження виборних інститутів на електоральний вибір, К. Рейф і Г. Шміт ввели поняття виборів "першого" і "другого" порядку. Вибори "першого порядку" пропонують надати перевагу тому, хто повинен керувати країною, що є більш важливим за своїми політичними результатами. До цієї категорії зараховують парламентські вибори в парламентських системах і президентські у президентських. Тому парламентське голосування стає свого роду "виборами другого порядку", у порівнянні з "головними" президентськими виборами у президентських системах [14, с. 180].

Показниками компетентного вибору є необхідна поінформованість і політична активність. Поінформованість передбачає знання законодавства про вибори, ознайомлення з програмами і біографіями кандидатів, платформами політичних сил, що беруть участь у виборах, отримання відповідних даних із засобів масової інформації. Політична активність як критерій компетентності у процесі здійснення електорального рішення передбачає участь у зустрічах з кандидатами, обговорення виборчої тематики у колі сім'ї, агітація "за" чи "проти" того чи іншого кандидата, надання підтримки обраному кандидату чи партії у різних формах.

Насправді ефективний вибір передбачає відповідальність як прийняття на себе певних зобов'язань. У випадку електорального вибору відповідальність можна розглядати з двох позицій: індивід відповідає за свої дії, тобто йому не байдуже, як розвиватимуться події; індивід, що здійснює акт вибору, делегує певні повноваження "об'єктові" вибору [5, с. 71].

Про компетентний, ефективний електоральний вибір, як зазначає В. Комаровський, можемо говорити лише у випадку, коли виборці адекватно усвідомлюють, наскільки їх інтереси (чи короткострокові, чи перспективні) відповідають змісту програм і платформ партій і блоків, які вони підтримали [7, с. 25].

Отже, електоральний вибір є складним політичним феноменом, для аналізу якого слід володіти інформацією про його складові, а саме суб'єкта, ситуацію і акт вибору. Така схема дозволяє всебічно проаналізувати виборче рішення як політичне явище і виявити умови для його компетентного прийняття. Виборець може здійснити компетентний вибір лише при наявності психологічної готовності до вибору, необхідної поінформованості, політичної активності, а також почуття громадського обов'язку та відповідальності.

1. Артемов Г. Мотивация электорального выбора // Политический анализ. Доклады Центра эмпирических политических исследований СПбГУ. – СПб.: Из-во С.-Петербургского университета, 2000. – Вып. 1. або <http://politanalysis.%20narod.ru/artjomov1.html>.
2. Балл Г. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки // Соціальна психологія. – 2005. – №1 (9). – С. 3–13.
3. Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Дилигенский Г. Социально-политическая психология. – М.: Наука, 1994. http://ihtik.lib.ru/edu_4dec2005/
5. Духневич В. Психологічна готовність до політичного вибору // Соціальна психологія. – 2004. – № 2 (4). – С. 70–76.
6. Ильин Е. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
7. Комаровский В. Политический выбор избирателя // Социологические исследования. – 1992. – №3. – С. 23–34.
8. Кошелюк М. Технологии политических выборов. – СПб.: Питер, 2004. – 239 с.
9. Кухта Б. Політична влада та її рішення. – Львів: ЦПД, 2006. – 240 с.
10. Мелешкина Е. Исследование электорального поведения: теоретические модели и проблемы их применения // Политическая наука. – 2001. – №2. – С. 190–211.
11. Позняк Д. Соціально-психологічні механізми політичної свідомості виборців // Соціальна психологія. – 2004. – №1. – С. 31–45.
12. Политическая социология. – М.: Мысль, 2000. – 396 с.
13. Политическая энциклопедия. В 2-х т. – М.: Мысль, 2000. – Т. 1. – 750 с.
14. Шевченко Ю. Политические институты и избиратели // Политическая социология и современная российская политика. – СПб.: “Борейпринт”, 2000. – С. 156–180.
15. Шестопал Е. Психологический профиль российской политики 1990-х. Теоретические и прикладные проблемы политической психологии. – М.: Рос. пол. Эн, 2000. – 431 с.
16. Campbell A., Converse P., Miller W., Stokes D. “The American voter”. – New York: 1964. – 302 p.

THE ELECTORAL CHOICE: ESSENCE AND BASIC COMPONENT

Victoriya Bun'

*L'viv Ivan Franko National University,
Universytets'ka Str., 1, L'viv, 79000, Ukraine*

The essence and basic component of electoral choice is considered. The features of situation and act of electoral choice are analyzed. It is investigational main necessities and reasons as determinants of conduct of subject of choice. Basic conditions for making competent and effective electoral decision are defined.

Key words: electoral choice, subject of choice, situation of choice, act of choice.

Стаття надійшла до редколегії 30.05.2007

Прийнята до друку 21.10.2007